नेपाली सञ्चार माध्यम तथा अदालतको अवहेलनाको स्थिति
एक अध्ययन

A Study on Nepali Mass Media & Contempt of Court

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा समाज शास्त्र संकाय तर्फ
पत्रकारिता तथा आमसंचार केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह
द्वितीय वर्ष रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस पत्रकारिता
विषयका लागि तयार पारिएको शोधपत्र

शोधकर्ता
सरस्वती नेपाल
त्रि.वि.दर्ता न : ९६८० – ९५
रोल नं. ३९०३

आफ्नो भनाई

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा समाज शास्त्र संकाय स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष रत्नराज्य लक्ष्मी क्याम्पस पत्रकारिता तथा आमसंचार केन्द्रीय विभाग पत्रकारिता विषय अन्तर्गत शोधका रुपमा प्रस्तुत शोधपत्र तयार पारिएको हो ।

प्रस्तुत शोधका लागि उचित सहयोग र सुझाव प्रदान गर्नु हुने पत्रकारिता तथा आमसञ्चार केन्द्रीय विभागका उपप्राध्यापक श्री प्रबलराज पोखरेलज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । साथै अन्य शिक्षकहरूप्रति समेत आभार प्रकट गर्दछु । यस अनुसन्धानका लागि सर्वेक्षण प्रश्नावली भरि दिनु हुने सम्पूर्ण कानून व्यवसायी तथा संचारकर्मीहरूप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

प्रेस राज्यको चौथो अंग (Fourth Estate) हो । तसर्थ प्रजातान्त्रिक समाजमा जनउत्तरदायी सरकारले जनताका आकांक्षा, चाहना अनुरुप कार्य गर्न लगाउन संचार साधनको महत्वपूर्ण भूमिका हुने हुँदा यसले तथ्य पत्ता लगाउने, प्राप्त गर्ने तथा केलाउने, विचारको स्वतन्त्र वजारमा सार्वजनिक रुपले ती तथ्यहरू प्रस्तुत गर्ने पथभ्रष्टलाई मार्ग निर्देशन गर्ने, मानवअधिकारको संरक्षण र प्रवर्धनमा सरकारलाई सचेत गर्ने गराउने जस्ता कार्यहरू गर्नु पर्ने हुन्छ । प्रेस सधैं समाजको पहरेदारको (Watch dog) को रुपमा रहन सक्नु पर्दछ ।

संचार माध्यमले सधैं सचेत रही आफ्नो काम कर्तव्य र जिम्मेवारी गहनतापूर्वक बहन गर्नु पर्ने हुन्छ । अदालत जस्तो सम्वेदनशील क्षेत्रसंग सम्वन्धित समाचारहरू प्रकाशन तथा प्रसारण गर्ने प्रश्नमा संचारकर्मीका साथै संचार माध्यमहरूले अदालतको काम कारवाहीमा अवरोध पुग्ने, अदालतका विचाराधिन मुद्दामा प्रभाव पर्ने वा अदालतको आदेश, फैसलाको अवज्ञा गर्ने कार्य उचित ठहर्दैन । त्यसैले यी कार्यहरू गर्दा अदालतको अवहेलना हुने भएकोले सम्पूर्ण संचारकर्मीहरू सदैव सचेत रही आफ्नो पेशाप्रति मर्यादित रहनु पर्दछ ।

यस शोध तयार पार्नका लागि उचित वातावरण तयार पारिदिई सहयोग गरि दिनु हुने मेरो परिवारप्रति आभार प्रकट गर्दछु । शोधका लागि हर पाइलामा साथ दिई आवश्यक सहयोग गर्ने आत्मीय भित्र सावित्री श्रेष्ठप्रति पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु । कम्प्यूटर टाइप गरि दिन हुने किरण सेक्रेटिरियल सर्भिस परिवारप्रति पनि आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । अन्ततः यस शोध तयार गर्नुका लागि प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग गर्नु हुने सम्पूर्ण व्यक्तिहरूलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु । धन्यवाद ।

शोधकर्ता

विषय सूचि

भाग - १

१.	पृष्ठभूमि	१
१.१	कानुन के हो ?	१२
१.२	प्रेस कानुन र यसको आवश्यकता	१४
१.३	अदालतको प्रकृति	१९
१.४	अदालतको अवहेलना	२३
१.५	अदालतको अवहेलना सम्वन्धी कानूनी व्यवस्था	२७
१.६	अदालतको अवहेलनामा सञ्चार माध्यम	२९
२.	समस्या कथन	३७
२.१	सर्वोच्च अदालत ऐन,२०४८	३८
२.२	न्याय प्रशासन ऐन, २०४८	३८
२.३	विशेष अदालत	३९
३	शोध उद्देश्य	३९
४.	शोध विधि	४१
५.	सीमाको स्थिरीकरण	४२
६.	अध्ययनको महत्व	४३
७.	परिकल्पना	४४

भाग - २

८.	साहित्य समीक्षा	४५
८.१	प्रेस काउन्सिल समक्ष उजुरी दिने प्रक्रिया	६१
८.२	अदालतको अवहेलना सम्वन्धी शिक्षा	६१
८.३	संचार माध्यम विरुद्ध अदालतको अवहेलना	६३
८.४	गाली वेइज्जती ऐन २०१६	६४

भाग ३

९.	अध्ययन विधि	६९
९.१	अध्ययनका समस्या तथा अवरोधहरू	६९
९.२	अध्ययनका सूचना स्रोतहरू	७१
९ .३	अध्ययनका सीमा	७२
९.४	तथ्याङ्क संकलन विधि	७३

भाग -४

१०.	तथ्याङ्क प्रस्तुतीकरण एवम् विश्लेषण	७५
१०.१	तथ्याङ्क प्रस्तुतिकरण	७५
१०.२	तथ्याङ्क विश्लेषण	८९

<u>भाग - ५</u>

११.	निष्कर्ष	९३
१२.	सुझावहरू	१०३
१२.१	सञ्चारमाध्यमका लागि	१०४
१२.२	सञ्चारकर्मीका लागि	१०५
१२.३	उपचारका लागि	१०६
१२.४	शिक्षाका लागि	१०७
१३.	विवादित *विमर्श* कार्टुन	१०९
१४.	सर्वेक्षण प्रश्नावली	११०
१५.	सन्दर्भ सामग्री	११७